

แนวทางการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกร ในจังหวัดนราธิวาส

Guidelines for Knowledge Development of Sericulture Production of Farmers in Narathiwat Province

ภาณุพันธุ์ ปรภาติกุล^{1*} และ ประสิทธิ์ เพ็ชรสุข²

Panuphan Prapatigul^{1*} and Prasit Phetsuk²

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการผลิตหม่อนไหมในจังหวัดนราธิวาสที่ได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการผลิตหม่อนไหมของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถนราธิวาส จำนวน 168 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสมการถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรู้อันเนื่องมาจากการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาสมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับจำนวนการได้รับข่าวสารด้านการผลิตหม่อนไหม ประสบการณ์การผลิตหม่อนไหม และการดำรงตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกร คือ ควรทำการเผยแพร่ข่าวสารด้านการผลิตหม่อนไหมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น ตลอดจนควรมีการขยายขอบเขตการส่งเสริมอาชีพการผลิตหม่อนไหมไปสู่เกษตรกรกลุ่มใหม่ในพื้นที่อื่นๆ ให้มากขึ้น

คำสำคัญ : การเลี้ยงไหม, เกษตรกร, การผลิตหม่อนไหม, การพัฒนาความรู้, นราธิวาส

ABSTRACT: The objectives of this research were to study the guidelines for knowledge development of sericulture production of farmers in Narathiwat province. The samples in this study were 168 farmers who had a career in sericulture and joined the sericulture production project of the Queen Sirikit Sericulture Center in Narathiwat. The data collected were based on questionnaires. Statistical techniques used were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and stepwise multiple regression analysis. The study showed that the farmers had middle level of knowledge of sericulture production. The farmers' knowledge of sericulture production in this study was related to their acquiring of information about sericulture production, their experience in sericulture production and their social position. Therefore, the guidelines for knowledge development of sericulture production of farmers include the responsibility to distribute more information on sericulture to target farmers, and to expand an extension program on sericulture to new groups of farmers in other areas by organizations.

Keywords: silkworm rearing, farmer, sericulture production, knowledge development, Narathiwat

¹ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

² ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (นราธิวาส) จังหวัดนราธิวาส 96000

Queen Sirikit Sericulture Center (Narathiwat), Narathiwat 96000, Thailand

* Corresponding author: panuphan@kku.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ โดยทำการส่งเสริมให้ทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง เนื่องจากการผลิตหม่อนไหมสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้ตลอดทั้งปี และสามารถปลูกได้หลายรูปแบบ เช่น การปลูกเพื่อการจำหน่ายใบหม่อนเพื่อการเลี้ยงไหมอย่างเดียว การปลูกใบหม่อนเพื่อการส่งโรงงานผลิตชา และการเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นใยไหมอย่างเดียว เป็นต้น (พัฒนา, 2547) โดยอาชีพการผลิตหม่อนไหมได้กระจายไปสู่เกษตรกรในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น จากสถิติในปี พ.ศ.2554 พบว่า มีผู้ประกอบการอาชีพด้านการผลิตหม่อนไหมทั่วประเทศอยู่ประมาณ 87,632 ราย กระจายไปตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ตามลำดับ (ศูนย์สารสนเทศ กรมหม่อนไหม, 2554) แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ จึงต้องมีการนำเข้าเส้นไหมและผลิตภัณฑ์จากไหมมูลค่าปีละหลายล้านบาท จากประเทศจีน อินเดีย ปากีสถาน และเวียดนาม ซึ่งได้เปรียบด้านต้นทุนแรงงาน (กรมหม่อนไหม, 2556)

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ นราธิวาส ได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างให้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การถัก การทอผ้า การอนุรักษ์ทรัพยากร และคุ้มครองภูมิปัญญาในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมของชาติ ก่อให้เกิดความรักด้านอาชีพรักถิ่นฐานบ้านเกิด อันจะนำไปสู่ความสงบสุขมั่นคงของท้องถิ่น และความมั่นคงของชาติ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ศูนย์หม่อนไหมฯ นราธิวาส ได้มีการพัฒนาส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตหม่อนไหมให้กับเกษตรกรในพื้นที่

ภาคใต้ตอนล่างอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งส่วนใหญ่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ แต่ผลการดำเนินงานกลับพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงประสบกับปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดความรู้ในด้านการผลิตหม่อนไหม เช่น การผลิตใบหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่น การเตรียมอุปกรณ์ในการเลี้ยงไหมไม่เหมาะสมกับแผนการเลี้ยงไหม ไม่มีการจัดการป้องกันโรคในหม่อน ตลอดจนไม่มีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้อง เป็นต้น (ศูนย์หม่อนไหมฯ นราธิวาส, 2554) ซึ่งล้วนส่งผลต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหมให้มีคุณภาพลดลง และยังส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรให้ลดน้อยลงตามไปด้วยเช่นกัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาดังนี้ แนวทางการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส โดยทำการวัดระดับความรู้ในการผลิตหม่อนและการผลิตไหมของเกษตรกร เพื่อนำมาปรับใช้เป็นแนวทางการพัฒนาความรู้ในการผลิตหม่อนไหมให้ตรงประเด็นตามสภาพความเป็นจริงของเกษตรกร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของศูนย์หม่อนไหมฯ นราธิวาส สามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาถึงลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และระดับของความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส และเพื่อศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของ นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจจำนวน 3 ท่าน

หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้กับเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหมซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 20 ราย และหาความสอดคล้องภายในโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นแบบ Cronbach's Alpha Coefficient และนำไปใช้เก็บข้อมูลจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดนครราชสีมาที่ประกอบอาชีพการผลิตหม่อนไหมและเข้าร่วมโครงการส่งเสริม การผลิตหม่อนไหมของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ นครราชสีมา โดยนักวิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่ทำการศึกษาดำบลไพรวัน ตำบลบางขุนทอง และตำบลพร่อน โดยทั้ง 3 ตำบลตั้งอยู่ในเขตอำเภอตากใบ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัยจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีเกษตรกรที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ จำนวนทั้งสิ้น 291 คน จำนวนหากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดความคลาดเคลื่อนในระดับ 0.05 (กัลยา, 2544) ซึ่งคำนวณกลุ่มตัวอย่างได้ 168 ราย (เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 15 มกราคม 2556 - 31 มีนาคม 2556) นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการศึกษาระดับปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

- 1) ลักษณะส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการผลิตหม่อนไหม
- 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตหม่อนไหม ขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตหม่อนไหม รายได้จากผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหมต่างๆ และภาวะหนี้สินคงค้างในปัจจุบัน
- 3) ปัจจัยทางสังคม คือ การมีตำแหน่งในกลุ่ม การมีตำแหน่งในสังคม การได้รับข่าวสารด้านการผลิตหม่อนไหม การติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง และการได้รับฝึกอบรมด้านการผลิตหม่อนไหม
- 4) การวัดระดับความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา โดยการทดสอบความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา ด้วยบททดสอบ จำนวน 20 ข้อ และใช้การ

กำหนดระดับคะแนนแบบอิงกลุ่ม (ตาย, 2526) ซึ่งคำนวณได้จากค่าเฉลี่ย (11.23) บวก/ลบ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (1.55) ได้ระดับความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา 3 ระดับ ดังนี้

- ความรู้อยู่ในระดับต่ำ (มีคะแนนน้อยกว่า 9.68 คะแนน)
- ความรู้อยู่ในระดับปานกลาง (มีคะแนนระหว่าง 9.68 – 12.78 คะแนน)
- คะแนนความรู้อยู่ในระดับสูง (มีคะแนนมากกว่า 12.78 คะแนน)

5) ทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีช่วงอายุระหว่าง 44 - 55 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีประสบการณ์การผลิตหม่อนไหมมาแล้ว 5 ปี ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คน และมีแรงงานที่ใช้ในการผลิตหม่อนไหม จำนวน 2 คน มีพื้นที่สำหรับใช้ในการผลิตหม่อนไหม จำนวน 1 งาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดประกอบอาชีพการผลิตหม่อนไหมเป็นอาชีพรอง โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหมต่างๆ อยู่ระหว่าง 10,201-18,900 บาทต่อปี และในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สินคงค้าง นอกจากนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งในกลุ่มผู้ผลิตหม่อนไหม และไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ โดยได้รับข่าวสารด้านการผลิตหม่อนไหมจากเพื่อนเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหม เฉลี่ย 3.23 ครั้งต่อปี มีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่จากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ นครราชสีมา เฉลี่ย 5.46 ครั้งต่อปี

และเคยเข้าร่วมการฝึกอบรมด้านการผลิตหม่อนไหมเฉลี่ย 1.76 ครั้งต่อปี โดยศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ นครราชสีมา เป็นผู้จัดการฝึกอบรม

ระดับความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อคำถามเกี่ยวกับการผลิตหม่อนไหมออกเป็น 2 ชุดคำถาม คือ ด้านการผลิตหม่อนไหมจำนวน 10 ข้อ (Table 1) และด้านการเลี้ยงไหมจำนวน 10 ข้อ (Table 2) ซึ่งสามารถแบ่งผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ในด้านการผลิตหม่อน พบว่า ข้อที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามด้านการผลิตหม่อนได้ถูกต้องมากที่สุด คือ กิ่งพันธุ์หม่อนที่ใช้ในการปลูก ควรเป็นกิ่งที่มีอายุตั้งแต่ 4 เดือน ถึง 1 ปี (ร้อยละ 95.83) รองลงมา คือ ระยะปลูกหม่อนที่เหมาะสม คือ ระยะห่างระหว่างแถว อยู่ที่ 1.50 เมตร และระยะระหว่างต้นอยู่ที่ 0.75 เมตร (ร้อยละ 86.31) และการตัดต่ำ ตัดกลาง ตัดแขนงเหมาะสำหรับการเตรียมใบเลี้ยงไหมวัยแก่ ส่วนการตัดสูง หรือตัดยอดเหมาะสำหรับการเลี้ยงไหมวัยอ่อน (ร้อยละ 82.74) ตามลำดับ

สำหรับข้อที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามด้านการผลิตหม่อนถูกต้องน้อยที่สุด คือ หม่อนสามารถขึ้นได้ดีในที่มีลักษณะดินร่วนปนทราย (ร้อยละ

97.02) รองลงมาคือ ควรใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ในอัตรา 100 ก.ก./ไร่/ปี โดยแบ่งใส่หลังตัดแต่งและเก็บเกี่ยวใบทุกครั้ง (ร้อยละ 92.26) และช่วงเวลาการปลูกหม่อนที่เหมาะสม คือ ระยะต้นฤดูฝน (ร้อยละ 83.33) ตามลำดับ

ในด้านการเลี้ยงไหม พบว่า ข้อที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามด้านการเลี้ยงไหมได้ถูกต้องมากที่สุด คือ ไหมพันธุ์ไทย มีลักษณะรังเล็ก หัวแหลมท้ายแหลมคล้าย กระสวย ส่วนใหญ่รังไหมจะมีสีเหลือง (ร้อยละ 90.48) รองลงมา คือ หากเลี้ยงไหมหนาแน่นเกินไปจะทำให้ตัวไหมมีขนาดไม่สม่ำเสมอและอ่อนแอ (ร้อยละ 89.88) และการเก็บรังไหมออกจากจ่อ ควรลกรังไหมออกจากจ่อหลังจากไหมทำรังประมาณ 5-6 วัน โดยเก็บหนอนไหมที่ตายในจ่อและรังไหมที่แตกแต่ตายในรังออกก่อน (ร้อยละ 87.50) ตามลำดับ

สำหรับข้อที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามด้านการเลี้ยงไหมถูกต้องน้อยที่สุด คือ การบรรจุรังไหมบรรจุรังไหมในถุงผ้า หรือถุงตาข่ายขนาด 40 x 80 เซนติเมตร จำนวน 10 - 15 กิโลกรัมต่อถุง (ร้อยละ 76.79) รองลงมา คือ ตัวไหมวัยที่ 1 ควรให้หม่อนแห้งที่มีขนาดกว้าง 0.5-1.0 ซม. ความยาว 3-4 เท่าของความกว้าง (ร้อยละ 73.21) และพื้นที่ปลูกหม่อน 1 ไร่สามารถใช้เลี้ยงไหมได้ 1 กล้อง (ร้อยละ 68.45) ตามลำดับ

Table 1 Level of farmers' knowledge on the mulberry production

Content	True		False		Total	
	Frequency	%	Frequency	%	Frequency	%
1) Planted mulberry branches should be aged from 4 months to 1 year.	161	95.83	7	4.17	168	100.00
2) Proper plant space is the distance between rows is 1.50 m and the distance between trees is at 0.75 m.	145	86.31	23	13.69	168	100.00
3) The low-cutting, medium cutting and branch cutting that suitable to leaves prepared for the rearing the old silk worms. But high cutting that suitable with the raising the young silk worms.	139	82.74	29	17.26	168	100.00
4) Bagnall, Use water spray under the leaves which the larvae drop off the leaves. Or use water bio-fermentation made from basil leaves (50 g to 1 liter), leave for 1 night, filter of waste and spraying to mulberry field. Or use chemical when a bagnall outbreak.	123	73.21	45	26.79	168	100.00
5) The leaves collected after a low-cutting about two -three months ago, The remaining leaves into the top 4-5 leaves and will collect again within the 1 - 1/2 month.	113	67.26	55	32.74	168	100.00
6) Leaf rust disease found during the violence outbreak should be removed by cutting infected branches or sprayed chemicals.	75	44.64	93	55.36	168	100.00
7) Paraquat application rate from 75 to 100 ml / 20 liters of water should be sprayed when weeds overgrown, or before flowering stage of weeds, or sprayed over the Mulberry trees after medium cutting.	52	30.95	116	69.05	168	100.00
8) Optimum period of mulberry production is the early rainy season.	28	16.67	140	83.33	168	100.00
9) The chemical fertilizer 15 - 15 - 15 at a rate of 100 kg / ha / year. Should be applied twice, the after trim and harvest leaves every time.	13	7.74	155	92.26	168	100.00
10) Mulberry can grow well in a sandy loam.	5	2.98	163	97.02	168	100.00

Table 2 Level of farmers' knowledge on the silkworm production

Content	True		False		Total	
	Frequency	%	Frequency	%	Frequency	%
1) Thai silk species have small nest, and cocoons are yellow.	152	90.48	16	9.52	168	100.00
2) If the silkworm reared too dense, the silkworm had small size and weakness.	151	89.88	17	10.12	168	100.00
3) Cocoons collecting. Should peel off the cocoons after silkworm made cocoons for about 5-6 Days. After that keeping the dead silk worm in cocoons and cocoons that larvae dead in first.	147	87.50	21	12.50	168	100.00
4) Should be use 3% formalin solution in houses at the rate of 1 liter / square meter and smoked at least 1 day. Open house about 1 day for formalin evaporated before rearing silkworm again.	138	82.14	30	17.86	168	100.00
5) The temperature was appropriate for young silkworm in stage 1 was 27 - 28 ° C. Silkworm in stage 2 was 26 - 27 ° C, and silkworm stage 3 was 25 - 26 ° C.	130	77.38	38	22.62	168	100.00
6) The size of the rearing house is 4x7 meters and high 2.5 meters.	118	70.24	50	29.76	168	100.00
7) Give the mulberry leaves for silkworm in 3 meals per day (in the morning : noon : evening) that the ration 3 : 2 : 5 respectively.	59	35.12	109	64.88	168	100.00
8) 1 rai of mulberry planting can use for silk worm 1 box.	53	31.55	115	68.45	168	100.00
9) The young worms should be fed with young tender leaves; 2nd and 3rd leaves from the tip of the shoot around 0.5-1 cm.	45	26.79	123	73.21	168	100.00
10) Packaging cocoon, cocoons were packed in a cloth bag or mesh bag size 40 x 80 cm or 10 - 15 kg per bag.	39	23.21	129	76.79	168	100.00

พบว่า ผลการวิเคราะห์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย = 11.23 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน) และเมื่อทำการจัดกลุ่มช่วงคะแนนเฉลี่ย พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมอยู่ในระดับปานกลาง (ช่วงคะแนนเฉลี่ย 9.68 –

12.78) คิดเป็นร้อยละ 70.83 มีความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมอยู่ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ยมากกว่า 12.78) คิดเป็น ร้อยละ 19.05 และมีความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมอยู่ในระดับต่ำ (คะแนนเฉลี่ยน้อยกว่า 9.68) คิดเป็นร้อยละ 10.12 เท่านั้น

Table 3 The score of farmers' knowledge on the sericulture production

Level of knowledge on the sericulture production. (full score = 20)		Frequency	%
Low level (Less than 9.68)		17	10.12
Middle level (between 9.68 – 12.78)		119	70.83
High level (more than 12.78)		32	19.05
Score lowest	7	Score highest	15
Mean	11.23	Standard deviation	1.55

ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส

ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตหม่อนไหมในความคิดเห็นของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง คือ ปุ๋ยเคมี / สารเคมี / อุปกรณ์ในการผลิตหม่อนไหมราคาแพง ขาดอุปกรณ์ในการตัดแต่งกิ่งหม่อน, โรคและแมลงศัตรูหม่อนมีมาก เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการเลี้ยงไหมในความคิดเห็นของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง คือ อุปกรณ์และสารเคมีที่ใช้ในการเลี้ยงไหมหาซื้อยากและมีราคาแพง พันธุ์ไหมมีราคาแพงและหาซื้อได้ยาก และขาดแคลนไหมพันธุ์ดี เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดการผลผลิตหม่อนไหมในความคิดเห็นของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง คือ ประสบกับปัญหาด้านการตลาด ราคารับซื้อใบหม่อนและรังไหมมีราคาต่ำ และขาดเทคโนโลยีทันสมัยในการผลิตหม่อนไหม เป็นต้น

ความต้องการและข้อเสนอแนะในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านปุ๋ย สารเคมี และวัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาถูกลงและมีคุณภาพที่ดี ด้านพื้นที่สำหรับใช้ในการ

ปลูกหม่อนที่เพิ่มขึ้น และในด้านการส่งเสริมด้านการตลาดผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม เป็นต้น นอกจากนี้ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างยังได้เสนอแนะให้รัฐเข้ามาสนับสนุนและมีการจัดสรรพื้นที่สำหรับการปลูกหม่อนให้กับเกษตรกร, มีการจัดหาแหล่งเงินทุนที่มีดอกเบี้ยต่ำให้กับเกษตรกร และมีการจัดอบรมเกี่ยวกับโรคและแมลงในช่วงที่มักจะพบการระบาดในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส

เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 3 ตัวแปร คือ การได้รับข่าวสารด้านการผลิตหม่อนไหม ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก (0.296) ประสบการณ์ในการผลิตหม่อนไหม และการดำรงตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ มีความสัมพันธ์ในเชิงลบ (- 0.239 และ - 0.390) ตามลำดับ

Table 4 Stepwise Multiple Regression Analysis of factors influencing knowledge on the Sericulture Production of farmers in Narathiwat Province.

Variables	Correlation Coefficient Value (b)	t	Sig.
(Constant)	11.492	26.175	.000
1. Acquire information about the sericulture production	0.296	5.290	.000
2. Experience in sericulture production	- 0.239	- 3.322	.001
3. Occupy in social position	- 0.390	- 1.983	.049

R = 0.480, R² = 0.230, SE_{est} = 1.369, F = 16.330, Sig. of F = .000

Significant at 0.05

สรุปและวิจารณ์

จากการศึกษา พบว่า ประเด็นความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรที่ต้องให้ความสำคัญ คือ การเลือกพื้นที่และช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการปลูกหม่อน การดูแลและบำรุงต้นหม่อนหลังการตัดแต่งและเก็บเกี่ยวใบหม่อน การจัดการรังไหม และด้านการเลี้ยงดูตัวไหม ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลถึงคุณภาพของเส้นไหมที่เกษตรกรผลิตได้ สอดคล้องกับรายงานสำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช (2555) ที่กล่าวว่า เกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหมยังคงขาดองค์ความรู้ ทักษะในการผลิตหม่อน เลี้ยงไหม และการผลิตเส้นไหมให้มีมาตรฐาน รวมถึงการที่เกษตรกรจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการผลิตใบหม่อน ทำให้ไม่สามารถผลิตใบหม่อนได้ตลอดทั้งปีในการเลี้ยงไหม และมีการเลี้ยงไหมตามสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งล้วนทำให้เส้นไหมที่เกษตรกรผลิตได้นั้นไม่มีมาตรฐานตามที่กรมหม่อนไหมกำหนด เช่นเดียวกับ วิโรจน์ (2555) ที่กล่าวว่า หากไทยต้องการให้ไหมไทยดำรงอยู่คู่กับประเทศไทยได้อย่างยั่งยืนนั้น กรมหม่อนไหม และรัฐบาลควรมีนโยบายเกี่ยวกับเรื่องหม่อนไหมอย่างชัดเจน มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การผลิตทุกๆ 5 ปี เพื่อให้ธุรกิจการทำไหมตั้งแต่ต้นน้ำ (การผลิตรังไหมและเส้นไหม) กลางน้ำ (ผู้ผลิตผ้าไหม) และปลายน้ำ (ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ไหม) ไม่สะดุดหยุดลง เพื่อรักษาสถานผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเมื่อนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยที่มีความ

สัมพันธ์กับความรู้ในการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ จำนวนการได้รับข่าวสารด้านการผลิตหม่อนไหม ประสบการณ์การผลิตหม่อนไหม และการดำรงตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ เพื่อสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมของเกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งสามารถแบ่งแนวทางการพัฒนาได้ดังนี้

1) การพัฒนาด้านรูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตหม่อนไหม

เนื่องด้วยปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้การลงพื้นที่พบปะเกษตรกรของเจ้าหน้าที่มีข้อจำกัด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจึงควรจัดให้มีการส่งเสริมให้ความรู้ และพัฒนาฝีมือให้แก่เกษตรกร โดยผ่านสื่อชนิดต่างๆ ให้มีความหลากหลายมากขึ้น อาทิ แผ่นพับ คู่มือและเอกสาร โปสเตอร์ และวีดิทัศน์ เป็นต้น ตลอดจนการให้ความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมผ่านสถานีวิทยุในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตหม่อนไหมที่มีความทันสมัยได้อย่างสะดวก ตลอดจนสามารถเผยแพร่ความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมไปสู่เกษตรกรได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

2) การพัฒนาด้านระบบการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการผลิตหม่อนไหม

ผลการดำเนินโครงการฯ ที่ผ่านมานั้น พบว่าเกษตรกรบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ด้วยความสมัครใจ ทำให้เกษตรกรเหล่านี้ขาดความจริงจังในการประกอบอาชีพผลิตหม่อนไหมอย่างแท้จริง ดังนั้น

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องมีการพัฒนาระบบการคัดเลือกเกษตรกรก่อนที่จะเข้าโครงการฯ โดยพิจารณาในด้านต่างๆ เช่น ความพร้อมและความเหมาะสมในพื้นที่ปลูกหม่อนและการสร้างโรงเลี้ยงไหม ความรู้และทักษะพื้นฐานที่เกษตรกรควรมีก่อนการเริ่มประกอบอาชีพผลิตหม่อนไหม และแหล่งตลาดที่รับซื้อผลผลิตของเกษตรกร เป็นต้น ที่สำคัญคือ ความมุ่งมั่นและความตั้งใจจริงของเกษตรกรในการประกอบอาชีพการผลิตหม่อนไหม

3) การพัฒนาด้านกระบวนการกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหม

เนื่องจากที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหมในจังหวัดนครราชสีมาที่จัดตั้งขึ้นไม่มีความเข้มแข็งเท่าที่ควร เพราะเกษตรกรไม่เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญในการรวมกลุ่มกัน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรมีการกระตุ้น และชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหมในท้องถิ่น อาทิ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การยกระดับธุรกิจของสินค้าที่ผลิตได้ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังควรเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้กับคณะกรรมการกลุ่มในเรื่องการบริหารจัดการ ตลอดจนการออกติดตามให้คำแนะนำปรึกษาแก่กลุ่มอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นอีกหนทางหนึ่งที่เจ้าหน้าที่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมให้กับเกษตรกรได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้

4) การพัฒนาระบบสนับสนุนการผลิตหม่อนไหมต่างๆ

การสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในลักษณะให้เปล่า ควรที่จะให้การสนับสนุนทั้งเกษตรกรรายบุคคลและรายกลุ่ม เช่น ปุ๋ย สารเคมี อุปกรณ์ที่ใช้เลี้ยงไหม พันธุ์หม่อนและไหม แหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ และการส่งเสริมด้านการตลาด เป็นต้น การสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ล้วนเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเกษตรกรในระยะเริ่มต้นประกอบอาชีพ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรเร่งในการกระตุ้นให้

เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกัน และมีการบริหารในลักษณะกองทุนปัจจัยการผลิตขึ้น

ตลอดจนการพัฒนาเจ้าหน้าที่ของศูนย์หม่อนไหมฯ นครราชสีมา ให้มีความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมมากยิ่งขึ้น สามารถการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกรในประเด็นต่างๆ อาทิ เช่น กระบวนการผลิต เทคโนโลยีในการผลิตหม่อนไหม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการเชื่อมโยงด้านการตลาด เป็นต้น โดยนำองค์ความรู้จากงานวิจัย มาใช้ร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้การพัฒนาด้านการผลิตหม่อนไหมในจังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่ใกล้เคียงประสบความสำเร็จ และมีความยั่งยืน

ถึงแม้ว่าอาชีพการผลิตหม่อนไหมเป็นอาชีพที่ใหม่สำหรับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ประกอบกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมนั้นมิใช่อาชีพหลักที่ทำรายได้หลักให้กับเกษตรกร แต่อาชีพการผลิตหม่อนไหมนั้นจะช่วยในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดีในท้องถิ่น มีส่วนสร้างความรัก ความหวงแหนในถิ่นที่อยู่อาศัย และจะทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้

ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันจำนวนเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหมในจังหวัดนครราชสีมา มีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากคนในวัยหนุ่มสาวในพื้นที่ไม่สนใจประกอบอาชีพนี้ และมีการอพยพย้ายถิ่นฐานไปขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเกษตรกรมีอายุที่มากขึ้นตัดสินใจเลิกประกอบอาชีพนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ควรทำควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพนี้ คือ การสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับอาชีพการผลิตหม่อนไหมให้กับเยาวชนในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากเยาวชนในชุมชนที่มีการประกอบอาชีพนี้ อยู่และขยายไปสู่เยาวชนในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งเป็นการสร้างฐานความรู้ความเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของอาชีพ

การผลิตหม่อนไหมให้กับเยาวชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหม่อนไหม และด้านการศึกษาของเยาวชนควรร่วมมือกันในการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตหม่อนไหมเบื้องต้นให้กับเยาวชน (Learning by doing) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชนในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพการผลิตหม่อนไหมต่อไปในอนาคต

อีกทั้งรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายในด้านต่างๆ เช่น ด้านการพัฒนาอาชีพผลิตหม่อนไหม ด้านการพัฒนาในรูปแบบสินค้า และผลิตภัณฑ์จากไหมให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานด้านการส่งเสริมทางการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นต้น โดยกำหนดนโยบายที่มีความชัดเจน มีความต่อเนื่อง และมีการสนับสนุนอย่างจริงจัง ซึ่งช่วยรักษาอาชีพนี้ให้อยู่คู่กับสังคมไทยได้ตลอดไป ซึ่งมูลค่าทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้นไม่สามารถประเมินค่าออกมาเป็นตัวเลขได้

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ นราธิวาส ที่ให้ข้อมูลและคำแนะนำในการวิจัยในเรื่องนี้ ตลอดจนเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนไหมที่เข้าร่วมโครงการโครงการส่งเสริมการผลิตหม่อนไหมของศูนย์หม่อนไหมฯ นราธิวาส ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมหม่อนไหม. 2556. รายงานสรุปสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการตลาดหม่อนไหมไตรมาส 3/2555. แหล่งข้อมูล: <http://goo.gl/9mQtu8>. ค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2556.
- กัลยา วาณิชย์ปัญญา. 2544. การวิเคราะห์สถิติ: สถิติเพื่อการตัดสินใจ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ต่าย เชียงจี. 2526. ทฤษฎีการทดสอบและวัดผลการศึกษา. ภาควิชาประเมินผลและวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พัฒนา สมนิยาม. 2547. หม่อนไหม: พีชไทยสารพัดประโยชน์. วารสารวิชาการ สถาบันราชภัฏอุดรดิตต์. 3: 8-13.
- วิโรจน์ แก้วเรือง. 2555. จีน...ใช้หม่อนไหมสร้างรายได้และสิ่งแวดลอม (ตอนที่ 2). น.ส.พ.กสิกร (กรมวิชาการเกษตร). 85: 12-18.
- ศูนย์สารสนเทศ กรมหม่อนไหม. 2554. เอกสารวิชาการ. ความรู้ด้านการจัดการและส่งเสริมการผลิตหม่อนไหม, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ นราธิวาส. 2554. รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2553, นราธิวาส.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. 2555. โครงการเพิ่มศักยภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและผลิตภัณฑ์เส้นไหม ให้ได้มาตรฐาน. แหล่งข้อมูล: <http://goo.gl/wcyNtx>. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2556.